

Και τί ἄλλο ἢ αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Γιαννιοῦ; ὅστις πρὸ μικροῦ μόλις εἶχε κατέλθῃ τὴν κλίμακα τοῦ πύργου.

Ἀπὸ τῶν διακεκομμένων καὶ ἀνησύχων λόγων του, καθ' ἣν ὥραν ἀφηγοῦμένη αὐτῷ τὰ κατὰ τὴν συνάντησιν τῶν Ἀθιγγάνων, ἀπὸ τῆς παραδόξου ἀρνήσεως, ὅτε εἶπον αὐτῷ νὰ δώσῃ ἄρτον εἰς τὴν ἐπαιτούσαν κόρην, ἀπὸ τοῦ τρόπου ἔτι καθ' ὃν προσῆλθεν ἵνα μοὶ ἀναγγείλῃ τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ χωρίου περὶ τῆς διαγωγῆς μου, ὑπεκφεύγων τὰς ἐρωτήσεις μου, εἶκαζον ὅτι δὲν ἦτο ξένος ὁ χωρικός οὗτος πρὸς τὴν γαλανόφθαλμον καὶ μελαγχρινὴν ἀθιγγανίδα.

Ἡ περιεργία μου ἐξήφθη τόσον, ὥστε ἠθέλησα ἀδιακρίτως νὰ εἰσθῶ εἰς τὸ ὑποτιθέμενον μυστικόν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔπρεπεν ὁ χωρικός ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα. Αἱ ἐπίμονοι ἐρωτήσεις μου ἦσαν ἀνωφελεῖς καὶ δὲν θὰ ἐπετύγχανον τοῦ σκοποῦ, ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ δραστηκωτάτου μοσχάτου οἴνου τοῦ Ξηροχωρίου. Μετὰ τὸ τρίτον ποτήριον ἡ γλῶσσα τοῦ Γιαννιοῦ ἐλύθη. Ἐζήτησε πρῶτον νὰ ὑποσχεθῶ ἀπόλυτον ἐχεμυθίαν ἐφ' ὅσον τὰ πράγματα ἦσαν ἔτι περιπεπλεγμένα, προσέβλεψε περὶ αὐτὸν μετὰ δυσπιστίας τὰς κλειστάς θύρας καὶ ἤρξατο εἶτα ἀφηγοῦμενος.

Καὶ ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἀφήγησις, ἣν καθίσταν ζωηροτέραν ἡ γραφικωτάτη γλῶσσα τοῦ ἀγρότου καὶ οἱ συναφεῖς μορφασμοὶ καὶ αἱ χειρονομίαι, ἐξετύλιξε πρὸ τῶν τεθαμβωμένων ὀμμάτων μου σκηνὰς τοῦ βίου τοῦ ἀγροῦ καὶ τοῦ δάσους, τῆς γεωργικῆς καὶ τῆς ποιμενικῆς διαίτης, αἵτινες μοὶ ἔφερον οὐχὶ ἄπαξ τὸ μεῖδιμα εἰς τὰ χεῖλη, τὸ δάκρυ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἀδύνατον ν' ἀναγράψω τὴν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἀγρότου ἀφήγησιν. Θὰ ἦτο ἀσαφής, ἀνεπαρκής, καθὼ προὑποθέτουσα ἀκρατὴν γνώστην τῶν τόπων τῶν προσώπων καὶ τῶν καθόλου ἀγροτικῶν ἠθῶν. Ἄλλως ἡ ἀφήγησις τοῦ Γιαννιοῦ ἦτο ἀτελής τῶν συμβάντων ἐξιστορήσις, συνεπληρώθη δ' εὐθὺς τὰς ἐπομένας ἡμέρας ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων.

Ἀνάγκη λοιπὸν ν' ἀναπαραστήσω ἐγὼ τὸ κατὰ δύναμιν τὰς σκηνὰς ταύτας, συμπληρῶν τὰ ἐν τῇ ἀφηγήσει τοῦ ἀγρότου κενὰ δι' ἀπαραιτήτων περιγραφῶν καὶ ἄλλων ἀναγκαίων διασαφήσεων ἐξ ἰδίας μελέτης καὶ ἐρεύνης ἐιλημμένων, νὰ προβῶ δὲ καὶ πέρα τῆς ἀφηγήσεως ταύτης, ὅπως θέσω, ἐκ τῆς πραγματικότητος δανειζόμενος, τὸ μοιραῖον τέλος τοῦ ἀγροτικοῦ τούτου δράματος...

[Ἔπεται συνέχεια]

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Η ΕΝ ΚΟΡΣΙΚΗΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΑ

Συνέχεια: ἴδε προηγούμενον φύλλον.

Z'

ΝΕΟΙ ΔΙΩΝΕΣ

Αἱ μεταξύ Ἑλλήνων καὶ τῶν γειτόνων των Κορσικανῶν διαμάχαι αὐται ἐγένοντο γνωσταὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Κορσικὴν, ὡς ἐκ τοῦ τελευταίου γεγονότος. Ἐγνώσθη δ' ἐπίσης ἡ σημαντικότης τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ τούτων ὠφέλεια πρὸς τὸ μέρος μετὰ τοῦ ὁποίου θὰ προσεκολλῶντο. Οἱ ἀρχηγοὶ λοιπὸν τῆς Κορσικανικῆς ἐπαναστάσεως ἐθεώρησαν ὡς μέγα συμφέρον τῶν νὰ τοὺς ἀποσπάσουν ἀπὸ τοὺς Γενουησίους καὶ νὰ τοὺς προσλάβουν εἰς τὸ μέρος των. Πλὴν ὅμως οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν πάντοτε κυβερνητικοί. Ἐφ' ὅσον ἡ Κορσικὴ διετέλει ὑπὸ τοὺς Γενουησίους, ἦσαν ἀφωσιωμένοι πρὸς αὐτούς· ὅταν δ' ἡ νῆσος αὕτη περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Γάλλων, οἱ Ἕλληνες ἐπίσης ἦσαν ἐκ τοῦ μέρους τῶν Γάλλων.

Μόνον δ' οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες τῶν Καρυῶν, πρὸς μεγάλην βλάβην των, δὲν εἶναι Κυβερνητικοί. Εἶναι Βοναπαρτικοί, ὡς καὶ οἱ ἐπιλοιποὶ τῶν Κορσικανῶν. Καὶ ὅμως, ὡς πληροφоруμαι, περισσότερα ἔπραξεν ὑπὲρ αὐτῶν ἡ σημερινὴ Δημοκρατία παρὰ ὅλοι οἱ Βοναπαρτικοὶ ὁμοῦ. Βεβαίως οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ἐξέκλιναν τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν τοῖς διεχάραζαν οἱ πατέρες των, ὅπως ἐπίσης ἤρχισαν νὰ ἐκκλίνουν καὶ τῶν ἱερῶν αἰσθημάτων τῶν ἀγνῶν ἐκείνων τέκνων τῆς Μάνης. Ἡδὲ τούτο εἶναι ἐν τῶν σημείων τοῦ ἀρχισαντος ἐκφυλισμοῦ των. Προφανῶς οἱ πατέρες των ὑπῆρξαν φρονιμώτεροι τούτων.

Ἐπεμψαν δὲ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Κορσικανικῆς ἐπαναστάσεως ἐπιστολὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας, διὰ τῆς ὁποίας τοὺς προσεκάλουν νὰ ὑποταχθῶν εἰς αὐτούς. Τὴν μετάφρασιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης μεταφέρω ἐνταῦθα ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ παπᾶ-Νικολάου, ἔχουσιν ὡς ἐξῆς:

« Ἡμεῖς Ντὸν Λουίγγης Κιαφφέρης καὶ Ντὸν Ἀνδρέας Κιακάλδης Γενεραλέοι τοῦ νησίου τῆς Κόρσιγας πρὸς τοὺς Κάπους καὶ Ἐπιτρόπους τοῦ γένους τῶν Γραικῶν, ὁποῦ κατοικοῦν εἰς τὴν Παόμια, σὰς προστάζομε μὲ ὄλην τὴν δύναμιν τῆς ἐξουσίας μας, καθὼς λάβετε τὸ παρόν μας, νὰ μὴν γένη ἀλλέως, μόνον νὰ εὐχαριστηθῆτε νὰ βάλετε μετάνοιαν καὶ νὰ γίνετε τὸ ἕνα μετ' ἐμᾶς, διότι καὶ ἐσεῖς Κόρσοι εἴστεν καὶ εἶναι πρέπον νὰ στέκεσθε καὶ ἐσεῖς εἰς ὅλα ἐκεῖνα, ὁποῦ ὀρίζομε καὶ προστά-

ζομε διά συμφέρον τῆς πατρίδος μας. Εἶδὲ καὶ ἐσεῖς βουλευθῆτε νὰ κάμετε ἀλλέως, εἶναι χρέος μας νὰ κάμωμε νὰ γνωρίστε τὴν ὀργὴν καὶ θυμὸν μας. Θέλωμε σὰς δώσει τόσον πόλεμον καὶ νὰ χαλάσωμε ἀπὸ θεμελίου τὴν χώραν σας, ὅπου νὰ μὴ φαίνεται ποτέσ σημάδι ἀπ' αὐτήν. Θέλετε ἐτι εὐχαρισθηθῆ νὰ δώσετε εἴκοσι ἄσπρα κάθε σπίτι τῶν ἀρχόντων ὅπου πρὸς ἐσὰς πεύγομε, τὰ ὅποια μὰς χρειάζονται διὰ τοὺς στρατιώτας ὅπου ἔχομε εἰς ταῖς πόρταις μας διὰ φύλαξίν μας. Ἀκόμη σὰς προστάζομε νὰ δώσετε ἕκατὸν ντουφέκια καὶ νὰ ἦναι διαλεκτά, μὲ μπαρουτί καὶ βόλια, διότι ἔχομε μεγάλην χρείαν. Καὶ σὰς ἐπιτιμοῦμε νὰ μὴν συνομιλάτε μὲ τοὺς Γενοβέζους, μόνον νὰ διώξετε τὸν κριτὴν σας καὶ στέκατε ἔτοιμοι νὰ μὰς σημειόνετε κάθε πρᾶγμα ὅπου θέλετε μάθει διὰ ἐμὰς, διότι εἰστεν κοντά εἰς τὴν θάλασσαν καὶ βλέπετε τὰ ξύλα ὅπου περνοδιαβαίνουν. Τέλος δὲ πάντων, ὀρίζομε νὰ κάμετε ἕναν κολονέλον, τὸν πλέον ἄξιον, καὶ τοὺς ἄλλους ὀφφικιάλους κατὰ τὴν ποσότητα, καθὼς ὠρίσαμε καὶ ἔγινε καὶ εἰς τὰ ἄλλα χωρία τοῦ νησίου. Κυβερνᾶστε καλά, καὶ οἱ μικροὶ ἄς ὑποτάζωνται εἰς τοὺς μεγάλους. Στέκατε ἔτοιμοι νὰ δράμετε πάραυτα, ἂν σὰς προσκαλέσωμε εἰς βοήθειαν. Τοῦ δὲ λοιποῦ ὑγιαίνετε.»

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔφερον εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀξιωματικοὶ τινεσ τῆς Κορσικανικῆς ἐπαναστάσεως, οἵτινες μὲ παντοίας ὑποσχέσεις προσεπάθουν νὰ τοὺς καταπέισουν. Ἐν τούτοις, οἱ Ἕλληνες ἔμειναν ἄκαμπτοι.

Εὐθύς δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἀξιωματικῶν τούτων, οἱ Ἕλληνες ἔπεμψαν ἀνθρώπους εἰς Βαστίαν ἵνα ἐκθέσωσι καταλεπτῶς τὰ καθέκαστα εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς γενοουησιακῆς Κυβερνήσεως. Διοικητὴς μὲν τῆς Βαστίας, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἦτο ὁ Ἰωάννης Φραγκίσκος Γρουπάλος, γενικὸς δ' ἀρχιστράτηγος ὁ Κάμιλλος Δόριας.

Ἀμέσως δ' ὁ Δόριας ἔγραψεν εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ Αἰακκίου νὰ ἐτοιμάσῃ ἐκεῖ οἰκίας, ἐν ταῖς ὁποίαις νὰ κατοικήσουν τὰ ἑλληνικὰ γυναικόπαιδα, καὶ νὰ πέμψῃ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα τῆς Παομίας, τὰ ὅποια νὰ παραλάβουν ἐκεῖθεν τὰ γυναικόπαιδα ταῦτα. Ἡ ἐντολὴ δ' αὕτη ἐξετελέσθη εὐθύς, ὥστε, ἐντὸς ἡμερῶν τινων, ὄλα τὰ ἑλληνικὰ γυναικόπαιδα μετὰ τῶν κυριωτέρων οἰκιακῶν κειμηλίων μετηνέχθησαν εἰς Αἰάκιον. Ἐμειναν δ' ἐν Παομίᾳ οἱ ἐκλεκτότεροι τῶν Ἑλλήνων, ἐνενήκοντα τὸν ἀριθμὸν, ἐπιφορτισμένοι νὰ φυλάξουν τὴν χώραν καὶ τὰ ἐσπαρμένα χωράφια.

Ἡ εἰδησις αὕτη ἔφθασεν εἰς τὰ ὦτα τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες ὠρκίσθησαν ἐξόντωσιν τῆς ἑλληνικῆς ταύτης γενεᾶς. Διέταξαν δὲ ἵνα στρατιωτικὰ δυνάμεις φθάσωσι πανταχόθεν. Ἡμέρα τῆς ἐπιθέσεως ὠρίσθη ἡ 24 Ἀπριλίου τοῦ 1731. Γενικὸς δ' ἀρχιστράτηγος τῆς ἐκστρατείας ταύτης ὠρίσθη ὁ Φραγκίσκος Μπατίνος ἀπὸ τὴν Ἐβίζαν.

Οἱ ἐν Παομίᾳ ἐνενήκοντα Ἕλληνες, μαθόντες ταῦτα ἔκριναν, καλὸν νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν πύργον τῆς Μίνιας καὶ ἐκεῖ ν' ἀναμένουν τὸν ἐχθρόν. Εἶναι δὲ ἡ Μίνια πύργος Γενοουησιακός, κτισμένος ἐπὶ γλώσσης γῆς, βαθέως ἐξεχούσης εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς δυσμὰς τῶν Καρυῶν κειμένης, μιὰς δὲ περιπου ὥρας ἀπὸ τῆς Παομίας ἀπεχούσης. Πράγματι δὲ, μετενεγκόντες ἐκεῖ ὄλα τὰ ζῶα των, ὠχύρωσαν προχειρῶς μὲν, ἀλλ' ἀσφαλῶς, τὸν πύργον τοῦτον, καὶ ἐκεῖ ἐγκλεισθέντες ἀνέμενον ἡσυχῶς τὸν ἐχθρόν. Μετέβησαν δ' ἐκεῖ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Τριτην, εἰς ταῖς δεκατρεῖς τοῦ Ἀπριλίου μηνός, παλαίου.

Ἡ τελευταία αὕτη φράσις εἶναι τοῦ παπα-Νικολάου. Εἰκάζω δ' ἐκ ταύτης ὅτι οἱ Ἕλληνες οὔτοι, μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἴσως δὲ καὶ βραδύτερον ἀκόμη, διετήρουν τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον, ὅπερ καὶ μέχρι σήμερον ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ῥωσίᾳ. Τὴν σήμερον ἔχουσι τὸ νέον, ἦτοι τὸ Γρηγοριανόν.

Μόλις οἱ Ἕλληνες οὔτοι παρεσκευάσθησαν εἰς τὸν πύργον τῆς Μίνιας καὶ ὁ ἐχθρὸς παρουσιάσθη πρὸ τῆς Παομίας. Ὀλίγον δὲ ἔλειψε νὰ συλληφθῶσι τέσσαρες Ἕλληνες ἐν τῷ χωρίῳ, οἵτινες ἔμεναν ἐκεῖ δι' ἰδιαιτέρας ἐργασίας. Οἱ Κορσικανοὶ φθάσαντες ἐν Παομίᾳ, ἀφοῦ διήρπασαν τὰς οἰκίας, τὴν ἐπαύριον πρῶτ' ἔδραμον κατὰ τῶν εἰς Μίνιαν καταφυγόντων Ἑλλήνων. Ἦσαν δ' ἐν ὄλῳ περὶ τὰς πέντε χιλιάδας πληθος λαοῦ ἐνόπλου καὶ μὴ. Μετὰ δὲ τὰς συνθήεις πρεσβείας, οἱ Κορσικανοὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσι τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Ἕλληνες ἡμύνοντο καρτερῶς, ἡ δὲ μάχη διήρκεσε πεισματώδης μέχρι βαθείας νυκτός.

Τὴν ἐπαύριον, ἡμέραν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Πέμπτης, ἡ μάχη ἐπανελήφθη μετὰ περισσοτέρας λύσεως. Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ἦσαν σχεδὸν ἀπρόσβλητοι. Πανταχόθεν εἶχον ὡς προπύργιον τὴν θάλασσαν· ἐκ δὲ τοῦ μέρους τῆς στερεᾶς, δὲν τοῖς ἔμενε νὰ ὑπερασπίσουν, εἰμὴ τὸν στενὸν λαϊμὸν τῆς γῆς, ὅστις ἐνόνει τὸν πύργον τῆς Μίνιας μὲ τὴν ξηράν. Κρυμμένοι δ' ὀπισθεν χαρακωμάτων ἐφόνευον, χωρὶς νὰ ἐκτίθενται εἰς κίνδυνον. Ἡ ἀπώλεια τῶν ἐχθρῶν ὑπῆρξε σημαντικὴ, οἵτινες τὰ μὲν πτώματα ἔρριπτον εἰς τὴν θάλασσαν, τοὺς δὲ πληγωμένους μετέφερον εἰς διάφορα χωρία. Τοῦτο δὲ παρετηρήθη ἀπὸ τέσσαρας Ἕλληνας, οἵτινες ἀνεχώρησαν ἐξ Αἰακκίου ἵνα ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Μίνιᾳ ἀδελφῶν των καὶ οἵτινες, μὴ δυνάμενοι νὰ πλησιάσουν, ὡς ἐκ τοῦ πλήθους τοῦ ἐχθροῦ, ἐγένοντο θεαταὶ τῆς μάχης ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, κρυμμένοι ἐπὶ τινος ὑψηλοῦ βράχου.

Οἱ ἐν Αἰακκίῳ, μαθόντες τὰ συμβαίνοντα, ἔκλειον καὶ ὠδύροντο ἐπὶ τῇ ἀναποφεύκτῳ ἀ-

πωλεία τῶν ἐνενήκοντα τούτων συγγενῶν των. Μόνον διὰ θαλάσσης ἠδύναντο νὰ τοὺς βοηθήσουν, ἀλλ' ἡ θάλασσα, κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, ἦτο ἐξηγηριωμένη ἐκ τῆς κακοκαιρίας. Πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἤδη ἡ μάχη, δύο Ἑλληνες, ὁ Μιχαὴλ Γουινελάκης, ἀνὴρ ἀκμαίας ἡλικίας καὶ ὁ Θωμᾶς Γιουζεπάκης, παῖδιον δεκατεσσάρων ἐτῶν, ὑπῆγαν εἰς τὴν Παομίαν διὰ νὰ εὕρωσι τοὺς ἐκεῖ συγγενεῖς των. Συλληφθέντες ὁμως ὑπὸ τῶν Κορσικανῶν, ἐκρατήθησαν ὡς αἰχμάλωτοι.

Ταῖς ἡμέραις ταύταις εἶχε φθάσει ἐκ Γενούης ὁ Κόντες Γεντίλες μὲ πολεμικὸν πλοῖον εἰς Κάλβι. Ὁ Διοικητὴς δὲ τοῦ Αἰακκίου μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἠθέλησαν νὰ τῷ ἀναγγεῖλουν τὸν κίνδυνον τῶν ἐν Μίνια Ἑλλήνων. Ὁκτὼ Γενουήνσιοι μετὰ δύο Ἑλλήνων ἀνέλαβον τὸ εἰς Κάλβι ἐπικίνδυνον τοῦτο ταξίδιον διὰ τινος πλοιαρίου. Ὅτε δὲ τὸ πλοιᾶριον τοῦτο ἔφθασεν ἀπέναντι τῆς Μίνιας, ἠθέλησε νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖ ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη. Μὲ δύο δὲ πυροβολισμοὺς μόνον ἀνήγγειλε τὴν ἐκεῖθεν διάβασίν του καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κάλβι.

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς Μεγάλης Πέμπτης καὶ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς οἱ Ἑλληνες τῆς Μίνιας ἐξηκολούθησαν ν' ἀποκρούωσιν ἐπιτυχῶς καὶ γενναίως τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Ἐφόνευσαν πολλοὺς Κορσικανούς· ἐξ αὐτῶν δ' οὐδὲ εἰς ἐπληγῶθη. Ἡ μάχη καὶ πάλιν διήρκεσε μέχρι βαθείας νυκτός.

Τὴν ἐπαύριον, ἡμέραν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, οἱ Κορσικανοὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν γενικὴν καὶ ἀπελπιστικὴν ἐφοδὸν οὕτως, ὥστε, ἢ νὰ χαθοῦν ὅλοι, ἢ νὰ σώσουν τὴν τιμὴν καὶ ὑπόληψίν των. Ἡ δυσαναλογία τῶν δύο στρατοπέδων ἦτο ἐκπληκτικὴ: Πέντε χιλιάδες ὀπλοφόρων καὶ ροπαλοφόρων ἐναντίον ἐνενήκοντα μόνον πολεμιστῶν. Ἦτο δὲ ἐντροπὴ καὶ ἀτιμία τὸ τοσοῦτον πλῆθος τῶν ὑπερηφάνων Κορσικανῶν νὰ ὀπισθοχωρήσῃ ἐνώπιον τῶν ὀλίγων τούτων Ἑλλήνων.

Ἀπεφασίσθη λοιπὸν τὴν νύκτα ἐκείνην τεσσαράκοντα Κορσικανοὶ νὰ ὑπάγουν νὰ καταλάβουν τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος, ἐξ ἧς ὑδρεύοντο οἱ Ἑλληνες, καὶ ἄλλοι τινὲς νὰ κατορθώσουν νὰ καταλάβουν τὰ πλάγια τῶν Ἑλλήνων. Τὰ πάντα ἐγένοντο ἐν τάξει. Ὅτε δὲ, πρὸς τὰ ἐξημερώματα, οἱ Κορσικανοὶ ἤνοιξαν τὸ πῦρ, οἱ Ἑλληνες πρὸς στιγμὴν ἐθορυβήθησαν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀπελπισθῶσιν ἐδοκίμασαν ν' ἀποκρούσουν φρονίμως καὶ τὸν ἔσχατον τοῦτον κίνδυνον. Περὶ τοὺς δεκαπέντε ἔδραμον κατὰ τῶν καταλαβόντων τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος, καὶ ἄλλοι τόσοι κατὰ τῶν καταλαβόντων τὰ πλάγια· οἱ δὲ ἐπίλοιποι ἐφύλαττον τὰ προχώματα. Οἱ τριάκοντα οὔτοι, πλησιάσαντες ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ἐχθρὸν, ἐδέησε πλέον νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας μετ'

αὐτοῦ. Ἐπάλαιον, ἐγρονθοκοποῦντο, ἐδάκνοντο. Ἡ μάχη αὕτη, ἐκ μάχης ὀπλοφόρων πολεμιστῶν, κατήντησεν ἐπὶ τέλους μάχη κυνῶν. . . . Κατόρθωσαν δ' ἐπὶ τέλους οἱ Ἑλληνες νὰ ρίψωσι τοὺς ἐχθροὺς των εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ ἀπελπισία πολλάκις προσθέτει ἀνδρείαν: Ὅταν οἱ τριάκοντα οὔτοι ἠνώθησαν καὶ πάλιν σῶοι καὶ ἀβλαβεῖς μετὰ τῶν ἐπιλοιπῶν Ἑλλήνων, τότε ὅλοι ὁμοῦ ἔλαβον ἐπιθετικὴν θέσιν κατὰ τῶν Κορσικανῶν. Ἐξελθόντες δὲ τῶν χαρακωμάτων, ἐπέπεσον λυσσαλεοὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οὔτινες ἤδη ἀπηυδῆμένοι, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. . . . Τὸ μετὰ ταῦτα ὑπῆρξε κυνήγιον: Οἱ Κορσικανοὶ ἔφευγον καὶ οἱ Ἑλληνες ἐπυροβόλουν. Τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην οἱ Κορσικανοὶ, ἐκ τῆς μεγάλης ὀργῆς των, ἐφόνευσαν ἀνάνδρως τοὺς δύο αἰχμαλώτους Ἑλληνας.

Οἱ Ἑλληνες, ἐκδιώξαντες τοὺς ἐχθροὺς των μέχρις ἀποστάσεως περίπου τεσσάρων μιλίων, κατόπι ἐπέστρεψαν εἰς τὸν πύργον των. «Οἱ δὲ ἱερεῖς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ παπα-Νικολάου, ἔβαλαν καὶ ἐσύναξαν ὅλα τὰ σώματα, ὅπου ἦσαν ἐκεῖθι κοντὰ καὶ, ψάλλοντάς των τὴν Νεκρώσιμον Ἀκολουθίαν, κοινῶς ἐνταφίασαν αὐτὰ εἰς τὸν ἴδιον τόπον. . . . καὶ τὸ πρῶτον ἐσηκώθησαν οἱ ἱερεῖς καὶ ἔψαλαν τὴν Ἀναστάσιμον Ἀκολουθίαν.»

Ἐκ τούτων εἰκάζω ὅτι ἐν τῷ πύργῳ τῆς Μίνιας, μετὰ τῶν ἐνενήκοντα, συγκατηριθμοῦντο καὶ τινες κληρικοί. Παράδειγμα ὅπως ἑλληνικόν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἑλληνες κληρικοὶ καὶ ἐν καιρῷ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821· ἐντὸς μὲν τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν ἱερεῖς, ὑμνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν, ἐκτὸς ὁμως τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν Ἑλληνες· ἐπαξίως καὶ ἐντίμως κρατοῦντες τὸ ὄπλον, ἐπολέμου γενναίως τὸν ἐχθρὸν τῆς θρησκείας των.

Η'

ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΩΝ ΕΝΕΝΗΚΟΝΤΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΙΣ ΑΙΑΚΚΙΟΝ.

Οἱ Ἑλληνες οὔτοι, εὐθύς ἅμα πρὸς στιγμὴν ἀπηλλάγησαν τοῦ ἐχθροῦ των, ἐσκέφθησαν πλέον νὰ εἰσελθῶσιν εἰς Αἰάκκιον. Ἐπρεπε δὲ ταχέως νὰ πράξωσι τοῦτο, διότι καὶ τὰ τρόφιμά των ἤρχισαν ἤδη νὰ ἐκλίπωσιν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐφοβούντο νέαν ἐπίθεσιν. Τὸ εὐκολώτερον καὶ ἀσφαλέστερον ἦτο νὰ εἰσελθῶσι διὰ θαλάσσης, ἀλλὰ πλοῖα δὲν εἶχον. Καὶ ὁμως τὸ διὰ ξηρᾶς ταξίδιον, διὰ μέσου χώρας οὕτως ἐχθρικῶς διακειμένης, ἦτο λίαν ἐπικίνδυνον. Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μείνουν ἐν Μίνια ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἦτο ἐπίσης ἐπικίνδυνον. Ἐκ τῶν δύο λοιπῶν τούτων κακῶν ὡς μὴ χεῖρον ἐθεώρησαν τὸ νὰ ὑπάγουν διὰ ξηρᾶς εἰς Αἰάκκιον. Ἀφῆσαντες

δὲ εἴκοσιν ἐξ αὐτῶν διὰ φύλαξιν εἰς τὸν πύργον τῆς Μίνιας, οἱ ἐπίλοιποι, λαβόντες τὰ ὄπλα των, εἰκίνησαν, διὰ μέσου τῶν ἀγρῶν, διὰ τὸ Αἰάκκιον. Ἐν τούτοις καθ' ὁδὸν δὲν ἀπήνησαν οὐδεμίαν ἀντίστασιν.

Ἐν Αἰακκίῳ, σχεδὸν ὅλη ἡ πόλις ἦτο συγκεκινημένη διὰ τὴν ἀδικὸν ἐπίθεσιν τῶν Κορσικανῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μίνιας. Ὅλοι ἠῦχοντο ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὐδεὶς ἤλπιζε περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ἦδη δὲ τὰ ἐν Αἰακκίῳ γυναικόπαιδα τῶν Ἑλλήνων ἤρχισαν νὰ πενηθορῶσιν. Ὀλίψις, στενοχωρία καὶ ἀπελπισία! Τοιαύτη ἦτο ἡ ψυχικὴ διάθεσις τῶν προσφύγων τούτων, ὅποτε, ἀπροσδοκῆτως, πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Αἰακκίου ἐφάνθησαν οἱ ἐκ Μίνιας ἐρχόμενοι Ἕλληνες. . . Τὸ αἶσθημα τῆς χαρᾶς των εἶναι ἀνεκδιήγητον, καθόσον μάλιστα καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ Αἰακκίου τοὺς ὑπεδέχθησαν μετὰ μεγάλων στρατιωτικῶν τιμῶν.

Τὴν περιγραφὴν τοῦ ἐπικινδύνου τούτου ταξειδίου μεταφέρω ἐνταῦθα, χάριν περιεργείας, ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ παπα-Νικολάου, τοῦ ὁποίου μόνον τὴν ὀρθογραφίαν διορθῶν. Ἡ σύνταξις δὲ καὶ τὸ λεκτικὸν ἀφέθησαν ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ χειρογράφῳ. Λέγει δέ·

«Καὶ ὡσὰν ἐταίριασαν τὰ πάντα, ἐσηκώθησαν καὶ ἐμίσεισαν διὰ τὸ Ἀγιάτζο. Καὶ τίς νὰ διηγηθῆ τὸ φευγιὸν ὅπου ἔκαμναν οἱ Κόρσοι τῶν χωριῶν ὄντες τοὺς εἶδαν καὶ ἐπερνοῦσαν μέσα ταῖς χώραις των τουφεκίζοντας καὶ φωνάζοντας μὲ μεγάλην χαρὰν. «Νὰ ζήσῃ ὁ πολυχρονεμένος μας πρίγκηπες!» Καὶ νὰ περάσουν ἀφόβως σαράντα μίλια! Ὅλοι ἄφιναν ταῖς χώραις των καὶ ἐπικαναν τοὺς λόγγους, φοβούμενοι μὴν τοὺς κOURSEYCOY. Ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν ἐγύρευγάν τιναν, μόνον ἐπέρνον τὸν δρόμον τους καὶ, ἐπ' ἀληθείας, ἂν εἶχαν θέλει, ἠμπόρουσαν νὰν τοὺς γδύσουν καὶ νὰν τοὺς ἀφανίσουν ὄλους ἐκεῖθι ὅπου ἐπέρνον. Καὶ τὸ πλεόν ὅπου ἐθαύμασαν ὄλοι, καὶ μάλιστα οἱ τῆς Γαληνοτάτης Πολιτείας, ἦτον αὐτὸ τὸ πέρασμα ὅπου ἔκαμναν μὲ τόσην κουτουρίαν, σαράντα μίλια δλόμεσα ταῖς χώραις των ἐχθρῶν, καὶ νὰ μὴν φοβηθοῦν ποσῶς διὰ τὸν θάνατόν τους. Ἀμὴ οἱ Κόρσοι τοὺς ἦτον μεγάλο θέλημα νὰ μὴν τοὺς γυρεύουν, καὶ ἐφειγαν ὄλοι ἀπὸ ταῖς χώραις, οἱ ἄνδρες καὶ ἡ γυναῖκες, ὅσοι ἠμπόρουσαν, οἱ δὲ ἀνήμποροι ἀγνάντευαν ἀπὸ τὰ παραθύρια καὶ πόρταις των καὶ ἔκραζαν δυνατὰ:

— «Νὰ ζοῦν οἱ Ῥωμαῖοι οἱ ἀνδρειωμένοι ὅπου ἀδίκως ἐγύρευσαν νὰ τοὺς φονεύσουν, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τοὺς ἐβοήθησεν.»

Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι γελῶντας τοὺς ἀποκρίνοντα:

— «Ἄ! ἀναθεματισμένη φυλὴ καὶ διεστραμμένη, ὡσὰν δὲν ἐδυνάθητε νὰ μᾶς ἔξολοθρεύσετε, τώρα ὅπου ἐζήσαμε, μᾶς εὐχέστε. Ἀλλὰ ἀκαρ-

τερεῖτέ μας γλήγορα νὰ ἐρθοῦμε ἐδῶθεν νὰ σᾶς καύσωμε καὶ νὰ σᾶς ἀφανίσωμε!»

«Καὶ τόσος φόβος τοὺς ἐμεινεν ὅπου, ὅποτε ἓνας ἤθελε νὰ βλασφημήσῃ τὸν ἄλλον, ἄλλην βλασφημίαν δὲν τοῦ εἶδεν, μόνον τοῦ ἔλεγεν Ὁ Θεὸς νὰ σὲ ρίξῃ ἔς τὰ χέρια τῶν Γραικῶν καὶ δικαιοσύνην! καὶ αὐτὸ πράθει μέχρι τὴν σήμερον. Ὅμως, ὡσὰν ἐσίμωσαν εἰς τὸ Ἀγιάτζο, δὲν ἔλειψαν ἄνθρωποι νὰ πᾶσι τὰ μαντάτα πῶς ἔσωσαν οἱ Ῥωμαῖοι ὅπου τοὺς κρατοῦσαν ὄλο διὰ χαυμένους. Καὶ τί νὰ εἰπῶ διὰ τὴν χαρὰν ὅπου ἔκαμε ὄλο τὸ κάστρο, ὡσὰν ἄκουσαν τοὺς Ῥωμαίους ὅπου ἐπρόβαλαν κρούοντας ντουφεκίαις ἀμετρίας διὰ χαρὰν τῆς νίκης καὶ χαίρεισιν τοῦ κάστρου; Ὅλοι ἐβγήκαν, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, καὶ τοὺς προὔπαντησαν μὲ ἄπειρον χαρὰν καὶ ἀγαλλίαςιν, τὸ δὲ κάστρον ἐκαίετον ὄλον καὶ ἐσειέτον ἀπὸ ταῖς λουμπάρδαις ὅπου ἔρρικτεν διὰ τιμὴ τῶν Ῥωμαίων καὶ σύγχυσιν τῶν ἐχθρῶν. Καὶ φθάσαντες ὄλοι μὲ ὑγίαν εἰς τὸ Ἀγιάτζο, ἔλαβαν ἀνάπαυσιν διὰ μερικαῖς ἡμέραις.»

Τὴν ἐπαύριον δ' ἔφθασεν εἰς Μίνιαν καὶ ὁ Κόντε Γεντίλες μὲ τὸ πολεμικὸν πλοῖον, ὁ ὁποῖος, παραλαβὼν τοὺς ἐπιλοῖτους τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ πράγματά των καὶ μὲ τοὺς ἐπτά αἰχμαλώτους των, τοὺς ἔφερεν εἰς Αἰάκκιον. Οὕτω δέ, περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου τοῦ 1731, ὄλοι οἱ Ἕλληνες εὐρέθησαν, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἐν Αἰακκίῳ.

Ἐκ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων τοῦ Δημαρχείου τῶν Καρυῶν ἔχω τὰς ἐξῆς πληροφορίας: Τῷ 1731, ἐνεγράφησαν ἐν τῷ Βιβλίῳ τῶν ἀπεθαιμένων ἑνδεκα μόνον θάνατοι, μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντες μὲ τὸν πόλεμον. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν θανάτων, σχετικῶς, εἶναι μικρότερος ἄλλων ἐτῶν. Ὁ πρῶτος δ' ἐνταφιασμὸς ἐν Αἰακκίῳ, κατὰ τὸ ἴδιον Βιβλίον τῶν ἀπεθαιμένων, σελ. 29, εἶναι ὁ ἐξῆς: «Χιλίους ἐπακοσίους τρηανταενας μαῖου κοση ενεα επερασε εις την αλη ζοει θεοδορα γηνεκα του παναγηγοτη μαβροδακει διναμομαινη μαι τα αγηα μηστηρηα και την αλη ειμαιρα εθαπτη εις την ενορηαν του τομου ταγηατζου απο εμαιναξτον παπαγηνην στεφανοπολο.» Ὁ παπα-Γιάννης οὗτος γράφει χωρὶς τόνους καὶ πνεύματα, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀνορθογράφως. Ὑπῆρξα ὁπαδός του, χωρὶς νὰ τὸ εἰξεύρω ¹⁾. — Τῷ 1731 οὐδεὶς

(1). Σ. τ. Ἐστίας. Ὡς γνωστὸν ὁ κ. Φαρδῦς εἶνε ὁπαδὸς συστήματος νέου ἐν τῇ γραφῇ, τουτέστι τοῦ ἀτόνου καὶ ἀνευματιστοῦ τῶν λέξεων. Κατ' ἀπαίτησιν τῆς Διευθύνσεως τῆς Ἐστίας, ὁ κ. Φαρδῦς ἀπεδέχθη ἵνα ὁ τρόπος οὗτος τῆς γραφῆς μὴ ἐφαρμοσθῆ ἐν τῇ δημοσιεύσει τῆς παρούσης πραγματείας του, ἥτις οὕτω δημοσιεύεται μετὰ τῶνων καὶ πνευμάτων, κατὰ τὸ κοινῶς παραδεδομένον σύστημα.

γάμος κατεγράφη ἐν τῷ Βιβλίῳ τῶν ὑπαρ-
δρευμένων.

(Ἔπεται συνέχεια)

N. B. ΦΑΡΔΥΣ

Η ΕΛΛΑΣ ΕΝ ΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΙ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΟΥ 1878

Σπουδαίως ἤρξατο κατ' αὐτὰς ἀνακινούμενον τὸ ζήτημα τῆς Ὀλυμπιακῆς ἐκθέσεως. Ἡ κυβερνησις ἀξιεπαίνως μεριμνῶσα ἔννοεῖ νὰ παράσχη ἀμέριστον τὴν τε ὑλικὴν καὶ ἡθικὴν αὐτῆς ὑποστήριξιν ὑπὲρ ἐπιτυχίας τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις τελεσθησομένην ἐκθεσιν θέλει ἀνοίξει τὰς πύλας αὐτῆς ἢ μεγάλη παγκόσμιος τῶν Παρισίων, ἐκ τῆς ἐπιτυχίας δὲ τῆς ἐνταῦθα οἰκογενειακῆς οὕτως εἰπεῖν ἐκθέσεως, ἐξήρηται κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ εὐπρόσωπος ἐν Παρισίοις παράστασις τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ παράσχωμεν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς Ἔσθιας ἀπάνθισμα τῶν περὶ Ἑλλάδος κρίσεων τῆς διεθνούς ἐπιτροπῆς κατὰ τὴν τελευταίαν τῶν Παρισίων ἐκθεσιν. Αἱ κρίσεις αὗται συνετάχθησαν καὶ συνεμίχθησαν μετὰ τῶν περὶ τῶν λοιπῶν κρατῶν κρίσεων ἐν ὀγκωδεστάτῳ συγγράμματι ἐκ 200 καὶ ἐπέκεινα τόμων. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀπόκτησις τοιοῦτου συγγράμματος εἶνε βεβαίως δυσχερῆς, μὲν ἄλλως δ' ἀφ' ἑτέρου ἐνδιαφέρει πάντας νὰ γινώσκωσιν ὅποιαν ἡ Ἑλλὰς παρέσχεν ἑαυτῆς εἰκόνα κατὰ τὸν διεθνή [ἐκείνον] συναγωνισμόν, νομιζομεν ὅτι χρησιμωτάτην ἐργασίαν ἐπιχειροῦμεν διὰ τῆς προκειμένης δημοσιεύσεως.

Δημητριακοὶ καρποί. Ἡ Ἑλλὰς κατέχει ἕκτασιν 50, 211 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Σύγκριται ἐκ τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου ἢ τοῦ Μωρέως, πρὸς δὲ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου ἀρχιπελάγους. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶνε λίαν ἀνώμαλον· πολυάριθμα ὄρη ἐξέχουσιν, ἐφ' ὧν πλεῖστα ἀκαλλιέργητοι γαῖαι ὑπάρχουσιν. Αἱ πεδιάδες εἶνε μικραὶ, ἀλλ' αἱ κοιλάδες λίαν γόνιμοι.

Ἡ Πελοπόννησος εἶνε λίαν ἐκτεταμένη, ἔχουσα πεδιάδας ποταμοχώστους καὶ παραγωγικὰς.

Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε λίαν γλυκὺ καὶ ὠραῖον. Ὁ ἀήρ εἶναι καθαρὸς, καὶ ἀείποτε ὑπὸ τῶν ἀνέμων τῆς θαλάσσης δροσιζόμενος. Ἡ μέση αὐτοῦ θερμοκρασία εἶνε 18°, 2. Δυστυχῶς ὀλίγη πίπτει βροχὴ. Ἡ ἀνοιξὶς εἶνε λίαν πρόϊμος ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου διὰ τῆς ἀν-

θήσεως τῆς ἀμυγδαλέας. Τὸ θέρος εἶνε λίαν θερμὸν καὶ ξηρὸν. Ὀμίχλη καὶ χιόνες εἶνε σπανιώτατα. Κατὰ πολλὰ ἢ βλάστησις εἶνε ἀσιατικὴ ἐντελῶς.

Αἱ βροχαὶ εἶνε συχναὶ κατὰ τοὺς μῆνας Νοέμβριον, σπάνια κατὰ τὸν Ἀπρίλιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον, ἐλλείπουσι δ' ὅλως κατὰ τὸν Σεπτέμβριον.

Αἱ καλλιεργημέναι γαῖαι εἶνε 1,240,000 μυριομέτρων (hectares). Πρόδεκα πέντε ἐτῶν αἱ γαῖαι αὗται ἠῤῥησαν κατὰ 50% ἕνεκα ἀροτριάσεων ἀγρῶν χέρσων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ἀργους, Κορίνθου καὶ Θηβῶν.

Αἱ γαῖαι αἱ διὰ τὴν καλλιέργειαν δημητριακῶν προωρισμέναι εἶνε 358.380 μυριομέτρων διαιρούμεναι ὡς ἑξῆς:

	Ἐπιφάνεια μυριομέτρα	Παραγωγή ἐκατόλιτρα
σίτος	160,148	1,540,300
βρῦζα	846	6,650
κριθὴ	67,911	589,650
σμιγάδι	57,750	502,000
βρῶμι	4,078	48,290
ἀραβόσιτος	61,816	982,290
κέγχρος	5,831	46,320

Ἡ κριθὴ χρησιμεύει πρὸς τροφήν τῶν ἵππων, ἡμίονων, καὶ πρὸς κατασκευὴν ἄρτου σμιγάδι δὲ εἶνε μίγμα σίτου καὶ κριθῆς.

Τὰ διάφορα ταῦτα προϊόντα δὲν ἐξαρκοῦσι πρὸς τὴν τοπικὴν κατανάλωσιν. Κατ' ἔτος εἰσάγουσιν εἰς τὸ κράτος ἄλευρα ἢ σίτον ἐξ Ἀμερικῆς, Τουρκίας καὶ Ρωσσίας. Ἡ Ἑλλὰς ὅμως ἐξάγει καὶ αὐτὴ ἄλευρα εἰς Τουρκίαν. Κατέχει δὲ ἐν 18 κέντροις 44 ἀλευρομύλους δι' ἀτμοῦ, ἐκτὸς 300 ὑδρομύλων καὶ 900 ἀνεμομύλων, οἵτινες εἶνε διεσκορπισμένοι καθ' ὅλον τὸ κράτος. Οἱ εἰσαχθέντες σῖτοι ἀπὸ τοῦ 1872 μέχρι τοῦ 1875 ἀνήλθον εἰς 730,391 ἕως 935,048 διακοσιόλιτρα. Ἡ ἐξαγωγή κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἦν ἐλαχίστης σπουδαιότητος. Ἐκτὸς τοῦ σίτου εἰσάγεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀραβόσιτος καὶ κριθὴ. Οὕτως ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἀραβόσιτου κατὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω περίοδον ἦν 59,647 ἕως 105,853 διακοσιόλιτρα. Ἡ εἰσαγωγή κριθῆς ἦν πολὺ ἐλάσσων.

Αἱ παραγωγικώταται γαῖαι ἀνήκουσιν εἰς τὰς περιφερείας Ἀργους, Κορίνθου, Θηβῶν καὶ Λεβαδείας.

Αἱ νῆσοι γενικῶς εἶνε ἐδάφους ἀνωμάλου, ὄντος τοῦτου σχιστώδους ἢ γρανιτώδους. Τὸ τιτανῶδες ἔδαφος εἶνε λίαν περιορισμένον.

Ἡ νῆσος Κέρκυρα παράγει σῖτον, ἀραβόσιτον, γεώμηλα, καπνόν, οἶνον κλπ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶνε λίαν γόνιμον, ἀλλ' ὀλίγον καλλιεργημένον.

Ἡ νῆσος Κεφαλληνία εἶνε ὡσαύτως γόνιμος.